

Harva omaishoitaja hakee tukea

Läheistään arjessa selviytymisessä auttavat omaishoitajat ovat oikeutettuja erilaisiin tukiin, mutta valtaosa heistä ei hae niistä mitään. Kunnalta voi saada omaishoidon tukea, johon kuuluu esimerkiksi hoitopalkkio sekä kuukausittaisia vapaapäiviä.

Suomessa on arviolta 300 000 omaishoitajaa, jotka auttavat läheistään joka ei selviydy arjesta ilman toisen ihmisen apua. Laitoskuntoisia ihmisiä on kotona omaishoidossa noin 60 000.

Kuitenkin vain noin 32 000 ihmistä on omaishoidon tulen piirissä, eli heillä on kunnan kanssa sopimus omaishoidosta.

Valtaosa omaishoitajista jää siis kaikkien tukien ulkopuolelle. Omaishoitajat ja Läheiset -liiton toiminnanjohtaja **Merja Salanko-Vuorela** sanoo, että moni ei osaa tai halua hakea tukea.

”Esimerkiksi sellaisia tilanteita on paljon, jossa vaimo ei halua avioliittoon virallista sopimusta väliin. Lisäksi monelle on vaikeaa vetää rajaa siihen, missä pisteessä normaali ihmissuhde muuttuu hoitosuhteeksi.”

Omaishoitajina on myös suuri joukko niitä, jotka eivät edes tiedä kunnan velvoitteisiin kuuluvasta omaishoidon tuesta. ”Kunnat eivät kovin aktiivisesti tiedota asiasta”, Salanko-Vuorela huomauttaa.

Salanko-Vuorela muistuttaa, että vaikka itse rahallinen tuki

omaishoitajalle on pieni, sopimus on tärkeä sikäläkin, että omaishoidon tilanne saadaan kirjattua ylös ja kunnan sosiaalitoimesta käydään kotona arvioimassa tilanne.

”Jos ei hae mitään tukia ja tilanne kotona ei ole millään tavalla tiedossa, aika vaikea voi olla myös hoidon viimeinen vaihe, jolloin hoidettava ei välttämättä pääsee jonojen ohi esimerkiksi laitoshoittoon.”

Tyypillinen omaishoitaja on hieman vaille eläkeikäinen, 55-64-vuotias nainen, joka hoitaa omaa puolisoaan. ”Hyvin paljon on myös niin sanottuja etä-omaishoitajia, jotka hoitavat omia vanhempiaan vapaa-ajallaan ilman minkäänlaista kunnan apua. He ovat käytännössä kaikkien tukijärjestelmien ulkopuolella”, Salanko-Vuorela sanoo.

Tulevaisuudessa omaishoidon merkitys tulee entisestään kasvamaan, kun väestö vanhenee. ”Yksi iso asia, jota joudutaan väistämään, on ansiotyön ja omaishoidon yhteensovittaminen. On kehitettävä järjestelyjä, joiden avulla ihmiset pystyvät kantamaan vastuun esimerkiksi omista

ikäntyvistä vanhemmistaan”, Salanko-Vuorela tähdentää.

Ota yhteyttä kunnan sosiaalivirastoon

Jos miettii olevansa läheisensä omaishoitaja, ensimmäinen toimenpide on ottaa yhteyttä kunnan sosiaalivirastoon. ”Joissakin kunnissa on omaishoidon yhteyshenkilö, mutta joissakin omaishoito on kotipalvelun ja -sairanhoidon yhteydessä”, Salanko-Vuorela toteaa.

Omaishoidon tuen järjestämisestä vastaa aina hoidettavan koti-

kunta. Omaishoidon tuki on hoidettavalle myönnettävä sosiaalipalvelu.

Kun on tehnyt hakemuksen, omaishoidon tuesta vastaava henkilö tekee kotikäynnin hoito- ja palvelutarpeen arvioimiseksi.

”Tarvittaessa tehdään kunnan kanssa hoito- ja palvelusuunnitelma sekä sopimus omaishoidon tuesta ja hoitopalkkiosta”, Salanko-Vuorela sanoo.

”Aina kannattaa pyytää asiasta kirjallinen päätös, koska palvelun tarve on dokumentoitava. Kuntien

pitää myös varata tarvetta vastavasti määrärahoja omaishoitoon”, Salanko-Vuorela huomauttaa.

Salanko-Vuorela kehottaa myös niitä ihmisiä jotka haluavat arvioida, onko heillä kyseessä omaishoidon tilanne, ottamaan yhteyttä paikkakuntansa omaishoitajayhdistykseen. Niiltä voi saada arvokasta tietoa. Suomessa on Omaishoitajat ja Läheiset -liiton paikallisyhdistyksiä koko maan kattavasti, kaikkiaan 71.

Hoitopalkkio

Omaishoitajan hoitopalkkion maksaa aina hoidettavan kotikunta. Hoitopalkkio on verotettavaa tuloa ja jo keskiporto palkansaajalla hoitopalkkiosta uppoaa lähes puolet veroihin.

”YKSI iso asia, jota joudutaan väistämättä pohtimaan, on ansiotyön ja omaishoidon yhteensovittaminen. On kehitettävä järjestelyjä, joiden avulla ihmiset pystyvät kantamaan vastuun esimerkiksi omista ikääntymistä vanhemmistaan”, Omaishoitajat ja Läheiset -liiton toiminnanjohtaja **Merja Salanko-Vuorela** sanoo.

”Osittain hoitopalkkio tulee kunnalle verotuloina takaisin”, Salanko-Vuorela toteaa.

Hoitopalkkio porrastetaan hoidon sitovuuden ja vaativuuden perusteella. Kukin kunta päättää itse maksun tasosta, mutta alaraja jota ei saa alittaa, on noin 350 euroa kuukaudessa.

Hoidollisesti raskaaseen siirtymävaiheeseen on mahdollista hakea omaishoidon tukea, joka on vähintään hieman yli 700 euroa kuukaudessa. Tällainen siirtymävaihe voi olla esimerkiksi saattohoito tai hoidettavan toipuminen vakavasta leikkauksesta.

Keskimäärin hoitopalkkio omaishoitajalle on noin 450 euroa kuukaudessa.

Salanko-Vuorelan mielestä hoitopalkkion verotusta tulisi muuttaa siten, että siitä perittäisiin vain pakolliset sosiaaliturvamaksut. ”On paljon omaishoitajia, jotka eivät ole koskaan päässeet työelämään, jolloin sosiaaliturvamaksuista kertyy myös eläkettä”, hän huomauttaa.

■ MIKAEL KIRKKO-JAAKKOLA

HOITOPALKKIESTA LÄHES PUOLET VEROIHIN

Omaishoitajalle maksettavaa hoitopalkkiota verotetaan kuten palkkaa. Suomen korkeat marginaaliverot tietävät sitä, että keskipalkkaisen saamasta hoitopalkkiosta noin 45 prosenttia menee veroihin.

Politiikkojen torikeskusteluissa omaishoidon tuen verokohtelu on vakiopuheena. Eduskunnassa on tehty vuosien saatossa useampia lakialoitteita omaishoidon tuen verotuksen keventämisestä. Istuva hallituskin lupaa hallitusohjelmassaan, että ”omaishoidon tuen verotuksen poistomahdollisuus arvioidaan”.

Tämän jälkeen tieto siitä, että omaishoidon hoitopalkkion verotus ei juuri eroa palkan tai muun työkorvauksen verotuksesta, saattaa hieman yllättää. Omaishoittoa kohdellaan siis verotuksessa kuten muutakin työntekoa. Ja työstähän se käykin.

Omaishoitajan hoitopalkkion vähimmäismäärä on 364,35 euroa kuukaudessa. Hoitopalkkion määrä vaihtelee kunnasta ja hoidon

tarpeesta riippuen. Keskimääräinen hoitopalkkio on noin 450 euroa kuukaudessa, joten muut tulot ovat tarpeen. Suurin osa omaishoitajista onkin samanaikaisesti joko eläkkeellä tai palkkatyössä.

Keskipalkkaisella lähes puolet tuesta veroihin

Kun ansiotulojen lisäys nostaa progressiivisessa verotuksessa kokonaisveroprosenttia, mielenkiinto kohdistuu marginaaliveroprosenttiin. Se kertoo kuinka suuri osa tietyistä tulonlisäyksestä menee nousevien tuloverojen maksumuutokseen. Jos palkkaa tai eläkettä varten toimitetussa verokortissa ei ole huomioitu omaishoidon hoitopalkkiota, on hoitopalkkion ennakonpidätysprosentti likimain tuo marginaaliveroprosentti ilman työeläkemaksua.

Keskustelua omaishoidon tuen verotuksesta on ruokkinut se, että Suomen korkeat marginaaliverot jo melko matalilla tulotasolla haukkaavat ison osan hoitopalkkiosta tuomasta lisätulosta. Tämä pienentää taloudellisia kannusti-

mia ryhtyä omaishoitajaksi vapaaajalla. Kun keskipalkkaisen marginaalivero on meillä noin 45 prosenttia, hänen hoitopalkkion tuomasta lisätulosta jää kätehen nousevien verojen ja maksujen jälkeen siis vain hieman yli puolet.

Oheiseen taulukkoon on laskettu esimerkkejä siitä, miten keskipalkkaisen työntekijän ja keskituloisen vanhuuseläkeläisen tulot ja verot muuttuvat omaishoidon tuen myötä. Näitä pienempituloisilla verojen jälkeen jäävä tulonlisäys on pääasiassa suurempi ja suurempituloisilla pienempi.

Esimerkiksi pelkkää takuueläkkeen suuruista eläkettä saavan hoitopalkkiosta menee 20-30 prosenttia nousevien tuloverojen maksumuutokseen. Alle tuhannen euron kuukausipalkalla hoitopalkkion johdosta nouseviin veroihin menee yleensä vielä alle 30 prosenttia lisätulosta.

Toki omaishoidon tuen määrään vaikuttaa siihen, kuinka paljon siitä menee veroa. Palkansaajalla marginaaliveroprosentti nousee portaittain, mutta eläkkeensaajan hoitopalkkion noustessa veron-

lisäyksen osuus saattaa jopa pienentyä.

Verotus ei kannusta

Veroprosession johdosta omaishoito on pääasiassa verotuksellisesti kannustavampaa pienempituloisille. Palkansaajaa verotus ei kannusta kokopäivätyön rinnalla omaishoitajaksi sen enempää kuin muuhunkaan lisätyöhön.

Eläkkeensaajan veroprosentti sen sijaan jää eläkkeen ja hoitopalkkion muodostamasta kokonaistulosta yleensä pienemmäksi kuin mitä pelkän samansuuruisen eläketulon veroprosentti olisi.

Verotuksen ohella omaishoidon tuki voi vaikuttaa myös eräisiin omaishoitajan omiin tulonsiirtoihin, kuten osa-aika-, työkyvyttömyys- tai työttömyyseläkkeeseen sekä vaativissa hoitotapauksissa työttömyyspäivärahoihin.

Omaishoidon tuki kartuttaa eläkettä alle 68-vuotiaille, jolloin siitä peritään palkansaajan eläkevakuutusmaksu. Eläkevakuutusmaksu on vuonna 2012 alle

Kuka on omaishoitaja?

Omaishoitaja on henkilö, joka pitää huolta sairaasta, vammaisesta tai ikääntyvästä läheisestään.

Omaishoitotilanne voi syntyä vähitellen, lähes huomaamatta. Läheinen auttaa toista yhä enemmän arjen toimissa, kunnes huomaa että läheinen ei selviydykään arjesta ilman apua.

Joskus taas omaishoitotilanne syntyy äkillisesti sairauden tai vammautumisen seurauksena esimerkiksi silloin, kun perheeseen syntyy vammainen lapsi. Monet omaishoitajat käyvät myös samanaikaisesti ansiotyössä.

Lisätietoa: www.omaishoitajat.fi

Kuva T23RF

Lakisääteiset vapaapäivät

Omaishoitajalla on lakisääteinen oikeus pitää kolme vapaapäivää kuukaudessa, kun hän tekee raskasta ja sitovaa omaishoidon työtä. Kunnan on tuolloin huolehdittava hoidettavan hoidon järjestämisestä.

Lisäksi maksuasetuksessa on säädetty, että hoidettavalta ei saa periä kuin 10,60 euroa vuorokaudelta omaishoitajan vapaiden ajalta. Maksuun voi käyttää myös kunnan myöntämää palveluseteliä.

Salanko-Vuorelan mukaan useilta omaishoitajilta jää suurin osa vapaapäivistä käyttämättä. ”Omaishoitajat ovat hyvin tunnollisia ja toisaalta aina ei ole paikkoja, joihin hoidettavan raaskisi laittaa”, hän huomauttaa.

Tämän vuoksi Salanko-Vuorela pitää tärkeänä, että kunta voisi tehdä toimeksiantosopimuksen lähiomaisen kanssa, jotta tämä voisi omaishoitajan vapaapäivinä tulla apuun. ”Esimerkiksi Helsingissä on tällainen käytössä, ja se toimii aika hyvin. Kaupunki maksaa 100 euroa vuorokaudessa sijaisomaishoitajalle per vuorokausi.”

Tuoreessa budjetissa omaishoidon valtionosuutta on lisätty 10 miljoonalla eurolla. Salanko-Vuorelan mukaan työryhmä on ehdottanut, että summa käytettäisiin omaishoitajien jaksamista tukeviin palveluihin. Se kohdennettaisiin erityisesti vapaapäiväjärjestelyihin.

Kotiapua kunnalta?

Kunnallinen kotiapu on vähentynyt jatkuvasti, mutta periaatteessa sen pitää kuulua kunnan palveluvalikkoon ja sitä voi myös omaishoitaja vaatia.

”Kun kotiapu ja kotisairaanhoido on säännöllistä, siitä menee kuukausittain tulojen mukainen maksu”, Salanko Vuorela sanoo.

Kotiapu kunnissa kuitenkin kohdistuu nykyisin pääasiassa sellaisiin talouksiin, joissa asuu yksinäinen vanhus. ■

”Osittain hoitopalkkio tulee kunnalle verotuloina takaisin.”

53-vuotiailla 5,15 % ja 53 vuotta täyttäneillä 6,5 % palkkiosta.

Esimerkkien lukuihin on laskettu 53-67 vuotiaan eläkevakuutusmaksu. Tätä nuoremmilla ja vanhemmilla verot pakollisine maksuineen ovat hieman pienemmät. Työttömyysvakuutusmaksua hoitopalkkiosta ei peritä.

Omaishoidon hoitopalkkion verotus poikkeaa tavallisen palkkatulon verotuksesta hieman. Hoitopalkkiosta myönnetään työtulovähennys sekä kunnallisverotuksen ansiotulovähennys, kuten palkastakin. Sen sijaan sen perusteella ei saa tulonhankkimisvähennystä. Omaishoitajan mahdolliset matkat hoidettavan luo voi kuitenkin vähentää asunnon ja työpaikan välisen matkojen kustannuksina palkka-verotuksen tapaan.

Kun omaishoidon tuen hoitopalkkiota kohdellaan verotuksessa neutraalisti lähes samoin kuin muitakin tuloja, voi miettiä olisiko syytä kiinnittää keskustelu verotuksen sijaan ennemmin hoitopalkkion tasoon.

Keskipalkkaisen ja keskimääräistä eläkettä saavan omaishoidon tuen verotus Tampereella vuonna 2012*

	Palkka	Eläke
	3 000 e/kk	1 500 e/kk
	37 500 e/vuosi**	18 000 e/vuosi
Verot/vuosi, ilman omaishoidon tukea	11 069 e	3 072 e
Vero %	29,5 %	17,1 %
Omaishoidon tuen hoitopalkkio	600 e/kk	
	7 200 e/vuosi	
Verojen lisäys	3 336 e	2 234 e
% palkkiosta	46 %	31 %
Tulot yhteensä	44 700 e	25 200 e
Nettotulot yhteensä	30 295 e	19 895 e
Tulovero %	32,2 %	21,1 %

*Ml. valtion tulovero, kunnallisvero (veroprosentti 19), kirkollisvero (veroprosentti 1,25), sairausvakuutusmaksut sekä työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksut (53-64 vuotiaan), ja vain viran puolesta tehtävät vähennykset.

** Vuositulo lomarahoiin, 12,5xkk-palkka

Kirjoittaja on Veronmaksajain Keskusliiton ekonomisti